

на підвищення рівня поінформованості центрів прийняття політичних рішень, окреслення чіткіших «правил гри» між державами, прогнозовані поведінці політичних акторів, зменшення рівня конфліктності в міждержавних відносинах.

Бібліографічний список:

1. Кармазіна М., Шурбована О. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 10–19.
2. Макалюк І., Жалдак Г., Мартиненко В. «Інституція» та «інститут»: тенденція «штучної підміни» понять. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. Vol. 8. No. 1. pp. 204–234. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.11>.
3. Бергер П. Що таке інституція? Випадок мови. / пер. Ю. Яремко. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/berger.htm>
4. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge–New York: Cambridge University Press. 1990. 152 p.
5. Mazur S. Zmiana instytucjonalna. *Zarządzanie Publiczne*. 2013. Nr 2–3. P. 34–43.
6. Szacki J. *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 2002. 1075 s.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с
8. Zarządzenie nr 41 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 kwietnia 2024 r. w sprawie Rady do spraw Współpracy z Ukrainą. gov.pl. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/rada-do-spraw-wspolpracy-z-ukraina2>
9. У Польщі створять Раду з питань співпраці з Україною. Радіо свобода. 13 квітня 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-rada-spivpratsya-ukrayina/32903240.html>.

References:

1. Karmazina M., Shurbovana O. (2006). «Instytut» ta «instytucija»: problema rozrinnennya ponyat'. *Politychnyj menedzhment*. № 4. S. 10–19.
2. Makalyuk I., Zhaldak G., Martynenko V. (2022). «Instytucija» ta «instytut»: tendenciya «shtuchnoyi pidminy» ponyat'. *Agricultural and Resource Economics*. Vol. 8. No. 1. Pp. 204–234. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.11>
3. Berger P. Shho take instytucija? Vypadok movy. / per. Yu. Yaremko. <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/berger.htm>
4. North D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge–New York: Cambridge University Press. 152 p.
5. Mazur S. (2013). Zmiana instytucjonalna. *Zarządzanie Publiczne*. Nr 2–3. P. 34–43.
6. Szacki J. (2002). *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. 1075 s.
7. Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy / ukl. i golov. red. V. T. Busel. (2005). Kyiv, Irpin: VTF «Perun», 1728 s.
8. Zarządzenie nr 41 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 kwietnia 2024 r. w sprawie Rady do spraw Współpracy z Ukrainą. gov.pl. Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.gov.pl/web/premier/rada-do-spraw-wspolpracy-z-ukraina2>
9. U Polshhi stvoryat Radu z pytan spivpracy z Ukrayinoyu. Radio svoboda. 13 kvitnya 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-rada-spivpratsya-ukrayina/32903240.html>

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.5

УДК 321.01:340.12/”364”

ФУНКЦІОНАЛ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3922-7619>

Чальцева О. М., д. політ. н., професор, зав. кафедри Донецького національного університету імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6121-9259>

Юрковський В. С., аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса

Стаття присвячена дослідженню концепції правової держави у контексті сучасних викликів, зокрема повномасштабної агресії російської федерації проти України. У дослідженні розкрито сутність правової держави, її ознаки, історичний розвиток поняття та його сучасні інтерпретації. Використовуючи методи порівняльного аналізу, системного підходу та правової герменевтики,

у роботі обґрунтовано, що воєнні дії можуть впливати на стан правової держави, спричиняючи обмеження прав і свобод громадян та посилення державних інституцій. Зазначено ризики відступу від демократичних стандартів у кризових умовах і важливість збереження основ правової держави. Окрему увагу приділено викликам, які стоять перед Україною у забезпеченні балансу між вимогами безпеки та дотриманням прав людини в умовах воєнного стану. Наголошується, що тимчасові обмеження окремих свобод повинні бути пропорційними, законними та спрямованими на захист національних інтересів без відходу від фундаментальних принципів демократії. Розглянуто також роль громадянського суспільства у збереженні контролю за діями влади та, зокрема, у забезпеченні прозорості ухвалення рішень та сприянні соціальній згуртованості. Зроблено висновок про необхідність створення правових механізмів для відновлення стану правової держави у період її повоєнного відновлення, що, у свою чергу, унеможливить узурпацію влади та забезпечить швидке повернення до демократичних принципів управління. У даному випадку, ефективна правова система має стати ключовим фактором у подоланні наслідків війни, збереженні демократичних цінностей та забезпеченні стабільного розвитку держави у майбутньому. Підкреслено значення перехідного правосуддя, реабілітації жертв воєнних злочинів та адаптації законодавства до нових умов. Наголошено, що інтеграція міжнародного досвіду та співпраця з міжнародними організаціями є одним із ключових аспектів для формування правових основ для повоєнного відновлення. Отримані результати дозволяють глибше зрозуміти сучасні виклики, пов'язані з підтримкою демократичних принципів у періоди криз, а також формуванням правових основ для повоєнного відновлення України як правової і демократичної держави.

Ключові слова: правова держава, реалізація державної влади, збройний конфлікт, правовий режим воєнного стану, повоєнне відновлення України.

Chaltseva O. M., Yurkovskiy V. S. Functionality of the rule of law in the context of martial law

The article is devoted to the study of the concept of the rule of law in the context of modern challenges, particularly the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine. The study explores the essence of the rule of law, its characteristics, historical development, and contemporary interpretations. Using methods of comparative analysis, a systematic approach, and legal hermeneutics, the work substantiates that military actions can affect the state of the rule of law, leading to restrictions on citizens' rights and freedoms and strengthening state institutions. The risks of departing from democratic standards during crises are highlighted, emphasizing the importance of preserving the foundations of the rule of law. Special attention is given to the challenges Ukraine faces in balancing security requirements with respect for human rights under martial law. It is emphasized that temporary restrictions on certain freedoms must be proportionate, lawful, and aimed at protecting national interests without deviating from fundamental democratic principles. The role of civil society in maintaining oversight over government actions is also examined, particularly in ensuring decision-making transparency and fostering social cohesion. The article concludes with the necessity of creating legal mechanisms for restoring the rule of law during the post-war recovery period, which, in turn, will prevent power usurpation and ensure a swift return to democratic governance principles. In this context, an effective legal system should become a key factor in overcoming the consequences of war, preserving democratic values, and ensuring the state's stable development in the future. The importance of transitional justice, rehabilitation of war crime victims, and adaptation of legislation to new conditions is underscored. Additionally, it is highlighted that integrating international experience and cooperating with international organizations are key aspects of forming the legal foundations for post-war recovery. The findings provide a deeper understanding of the current challenges related to upholding democratic principles during crises and developing the legal framework for Ukraine's post-war recovery as a rule-of-law and democratic state.

Keywords: : rule-of-law state, exercise of state power, armed conflict, legal regime of martial law, post-war reconstruction of Ukraine.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що концепція правової держави є одним з найважливіших надбань політологічної та правничої науки, яка визначає взаємодію держави та громадянського суспільства, особливості реалізації державної влади та здійснення правосуддя, визнання людини не об'єктом управління, а суб'єктом, який є рівним державі та може вимагати від держави виконання нею своїх обов'язків. Можна сказати, що правова держава є певною ідеалізованою конструкцією, а тому держав, які б повністю відповідали характеристикам правових, на сучасній карті світу не існує. Здебільшого мова йде лише про більшу чи меншу відносну відповідність певної держави критеріям правової. Якщо говорити про Україну, то вона і до повномасштабних воєнних дій навряд чи відносилась до правових держав. Повномасштабна ж агресія російської федерації проти нашої держави ще більше загострила проблеми та кризові явища у досліджуваній сфері, змінила уявлення про наявність і функціонування інституцій правової держави в Україні, а тому обрана тема потребує розгляду та всебічного аналізу.

Метою статті є визначення специфіки функціональних змін правової держави як інституційної складової політичної системи України в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, присвячених проблематиці конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану, свідчить про значну увагу вітчизняних учених до цього питання. Вагомий внесок у формування теоретико-методологічних засад цього напрямку здійснили такі науковці, як Я. В. Петруненко, В. В. Кириченко, В. В. Коваль, В. В. Попович, Н. Я. Коваль, І.М. Проць, Н. Г. Білоцерківська, Л. В. Півненко, Н. В. Грига та інші.

Зокрема, у роботах цих авторів висвітлюються як загальні аспекти захисту конституційних прав громадян у кризових ситуаціях, так і специфічні проблеми, що виникають у зв'язку із впровадженням воєнного стану. Увага зосереджена на обмеженні певних прав і свобод відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів, а також на механізмах їхнього захисту та відновлення після закінчення воєнних дій.

Особливо актуальними є дослідження, які аналізують правові механізми, що забезпечують баланс між забезпеченням національної безпеки та захистом прав людини, а також питання адаптації національного законодавства до умов воєнного стану. Значний акцент робиться на питаннях вдосконалення законодавчої бази, ефективності правозахисних інституцій, ролі громадянського суспільства у формуванні демократичних інститутів, а також на викликах, пов'язаних із реабілітацією жертв конфлікту та реінтеграцією постраждалих регіонів.

Отже, актуальність обраної тематики обумовлена не лише її науковою цінністю, але й необхідністю практичного вирішення проблем, які постають перед українським суспільством в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення держави. Відповідно, дослідження спрямоване на розширення та доповнення вже існуючих напрацювань, з-поміж іншого, і в частині розробки практичних рекомендацій для забезпечення дотримання прав і свобод громадян у надзвичайних умовах.

Виклад основного матеріалу. Оскільки дослідження присвячено оцінці функціонування у межах України правової держави, то логічно його розпочати з визначення її поняття та ознак. Термін «правова держава» сягає XIX століття, а його автором називається Рудольф фон Моль. Проте, ідеї правової держави виникли набагато раніше (наприклад, окремі науковці вбачають їх зародження ще за часів античності) [1], хоча вони, звичайно, були ще фрагментарні та несистематизовані.

Якщо ж звернутися до надбань сучасної науки, то правова держава може розумітися як така форма організації та діяльності державної влади, яка базується на взаємовідносинах з індивідом і їх об'єднаннями на основі норм права [1].

За словами українського дослідника В. Бринцева, правова держава – це теоретична і практична модель управління суспільством, у якому реалізація владних повноважень органів держави та посадових осіб базується на демократичних принципах, що забезпечують пріоритет прав і законних інтересів особистості, регламентується чіткою завершеною системою законодавства із втіленням у правозастосовній діяльності принципу верховенства права та здійснюється на основі самостійності і незалежності законодавчої та виконавчої (управлінської), судової функцій держави, побудованих із застосуванням механізмів взаємних стримувань і противаг [2, 3]. Так, українські вчені Л. Касинюк та Е. Мельник стверджують, що правова держава є нічим іншим, як формою організації й діяльності державної влади, якій властиві демократичний режим конституційного правління й законності, верховенство права, поділ державної влади та взаємний контроль владних гілок, взаємна відповідальність держави й особи, визнання, гарантування та забезпечення основних прав людини та громадянина [4]. Останні два визначення в різних формулюваннях акцентують увагу на комплексі ознак правової держави у сучасному їх розумінні.

Проведений аналіз дає можливість констатувати, що ознаки правової держави подібно формулюються майже усіма дослідниками, а саме: 1) верховенство права та закону у всіх сферах суспільного життя; 2) права людини та громадянина визнаються найвищою соціальною цінністю; 3) принцип розподілу влад та дієва система стримувань і противаг; 4) взаємна відповідальність людини і держави, кореспонденція прав та обов'язків [2-5].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що правова держава – це не лише держава як така, а певна система демократичних взаємовідносин між державою та суспільством, що будується на засадах суспільного договору, тобто результату певного політичного консенсусу. При цьому, під час військових дій цей договір певним чином переглядається (найчастіше з боку держави). Тож, надзвичайно важливим є збереження демократичних стандартів та стану правової держави саме під час воєнних дій.

У такий період віктимізація цивільних осіб значно підвищується, причому це відбувається з двох причин: внаслідок недотримання правил та принципів ведення війни другою стороною конфлікту, не в останню чергу внаслідок того, що закони війни носять мінімальний та суперечливий характер [6, 7], а також внаслідок відступу самої країни від демократичних стандартів та принципів правової держави.

Вочевидь, коли Збройні Сили України, виконуючи свій конституційний обов'язок, боронять від російських окупантів територіальну цілісність і недоторканність України та її суверенітет, інституції демократичної, правової держави теж мають виявити свою «войовничість», захищаючи державу, її демократичний конституційний лад, безпеку, права та свободи її громадян належними правовими засобами.

Для цього необхідно, щоб державні інституції функціонували ефективно та згідно із законом, а громадяни, у свою чергу, були готові дотримуватися вимог чинного законодавства та виконувати свої конституційні обов'язки. При цьому, комплекс цілеспрямованих дій та механізмів, що використовуються державою, за можливості повинні бути законними і демократичними з усіх точок зору, тобто узгоджуватися із фундаментальними демократичними принципами.

Наразі, ми можемо бачити певні зміни, яким піддається сама сутність та зміст поняття правової держави під впливом зовнішніх факторів, та які спрямовані на досягнення розумного балансу між інтересами окремих осіб (їх об'єднань), суспільства та держави в цілому. Так, обмеження прав та свобод громадян в умовах збройного конфлікту може бути цілеспрямованим і масовим, однак очевидним є те, що в таких умовах підстави для його «виправдання» є іншими ніж у мирний час. Питання оцінки цих обмежень обумовлюються, зокрема, тим, що у військовий час органи державної влади з метою здійснення оборони держави можуть надавати перевагу аргументам, які обумовлюють посилення її обороноздатності (потреби оборони), а не тим, які націлені на індивідуальні права громадян.

Так, у військовий час держава має право на обмеження певних прав та свобод громадян, які є необхідними для забезпечення національної безпеки та захисту територіальної цілісності. Наприклад, може бути обмежено свободу слова, право на збори та демонстрації, право на приватність та інші права громадян. У таких умовах може бути обмежено і свободу преси, право на організацію політичних партій та інших громадських організацій, а також можуть бути обмежені права на вільні та справедливі вибори, що може створити перешкоди для участі громадян у процесах прийняття рішень [8]. Понад те, у воєнний час може збільшуватися роль військових та політичних еліт, що, у свою чергу, може призвести до збільшення авторитарних тенденцій та зменшення впливу громадськості на прийняття рішень. Як наслідок, всі ці обмеження безпосередньо мають негативні наслідки для громадян та впливають на розвиток демократії.

У цілому, війна та особливий правовий режим військового стану є екстремальною ситуацією, коли держава має право на обмеження деяких прав та свобод громадян з метою забезпечення своєї обороноздатності. Однак, держава також має забезпечити, щоб ці обмеження були законними, необхідними та пропорційними до ризику, який ставиться перед самою державою, а також щоб вони не порушували фундаментальних принципів демократії та правової держави. Для мінімізації ризику зловживань важливо чітко регламентувати правові межі надзвичайних заходів і забезпечувати незалежний контроль за їх виконанням.

У періоди надзвичайних ситуацій громадяни часто погоджуються на тимчасові обмеження своїх прав в обмін на безпеку та захист. Проте, тривале перебування у стані війни може викликати соціальну напругу, особливо якщо державні інституції не здатні ефективно вирішувати нагальні потреби суспільства. Збереження соціальної згуртованості та довіри до держави вимагає прозорості, відповідальності влади та дотримання обіцянок щодо відновлення демократичних стандартів після завершення бойових дій.

Дослідження правової держави в умовах війни та її повоєнного відновлення передбачає вивчення політико-правової системи, яка діє в таких умовах, з'ясування того, як вона впливає на життя громадян, їхні права та свободи. Предмет дослідження можна розглядати як систему, що складається з різних структурних елементів, які взаємодіють між собою, утворюючи єдину сукупність. У цьому контексті важливо виділити функції підсистем політичної системи та визначити її дисфункції, які потребують вирішення для побудови стабільної та ефективної держави в умовах війни та подальшого відновлення.

Серед ключових функцій правової держави як елемента інституціональної підсистеми слід відзначити забезпечення безпеки та порядку, що досягається завдяки роботі правоохоронних органів, судової системи та механізмів реагування на порушення законів і правил. Також важливим є захист прав і свобод громадян через впровадження законів, що гарантують ці права, та їх ефективну реалізацію через судові та адміністративні механізми. Не менш значущою є функція нормативної підсистеми, яка через інститут правової держави регулює відносини між суб'єктами суспільства – громадянами, організаціями, підприємствами, що забезпечується за допомогою відповідних правових норм. Нарешті, функціональна підсистема за допомогою інституту правової держави має сприяти розвитку економіки та соціального сектору країни через правові механізми, які підтримують функціонування ринкової економіки та соціальних інституцій.

Разом із тим, під час війни та в повоєнний період політична система може демонструвати низку дисфункцій такого інституту як правова держава. Серед основних дисфункцій правової держави в умовах війни варто виокремити невизначеність законодавства, яке часто виявляється нездатним ефективно врегулювати ситуації, що виникають у кризовий період. Це створює правові прогалини та можливості для зловживань. Додатково, судова система стикається зі складнощами адаптації до нових умов через руйнування інфраструктури та кадрові втрати, що значно ускладнює забезпечення правосуддя. На тлі цих проблем зростає і обмеження доступу громадян до правової допомоги, зокрема у постраждалих регіонах, де діяльність судів і адвокатури може бути зупинена. Також проблемою є відсутність дієвих механізмів реінтеграції територій, які перебували під окупацією, що призводить до низького рівня довіри населення до державних інституцій. Війна створює умови для зростання кількості порушень прав людини, але існуючі механізми їх документування та розслідування часто не здатні оперативно реагувати на ці виклики. Окрім того, слабкість місцевих органів влади та правоохоронних структур стає ще однією значною перешкодою для підтримання правопорядку.

Водночас, існують і шляхи подолання вказаних дисфункцій. Одним із основних механізмів є реформування законодавства – створення нових законів або внесення змін до чинних, що дозволяє адаптувати правову систему до викликів війни. Важливим є також зміна практики застосування законодавства з використанням більш ефективних методів і підходів. Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів та залучення громадськості до участі в ухваленні рішень також сприятимуть вирішенню актуальних проблем.

На підставі викладеного вище констатовано, що під час воєнних дій відбувається обмеження прав і свобод людини і громадянина, а отже, відбувається і коригування стандартів правової держави, що цілком відповідає висновкам міжнародних інституцій. Посилення державних інституцій є природним у такі періоди, що зумовлено активною стадією реалізації оборонної функції держави. Проте, як уже зазначалося, надзвичайно важливим є те, щоб держава не посягала на фундаментальні права людини та не відходила в бік авторитаризму.

Також вважається, що повноцінно відновити стан правової держави в повоєнній Україні не представляється можливим, оскільки має місце певна інерційність політичних та правових процесів. Але вже на сучасному етапі у законодавстві мають бути закладені механізми для відновлення стану правової держави у повоєнний період, що виключить у майбутньому узурпацію влади та поступове коригування повноважень державних органів та посадових осіб до довоєнних показників.

Повоєнний період стане вирішальним для майбутнього української правової держави. Основними ж викликами будуть відновлення довіри громадян до судової системи, боротьба з корупцією, а також адаптація законодавства до нових умов. Важливу роль у цьому процесі відіграватиме громадянське суспільство, яке має стати активним учасником контролю за реформами та забезпеченням прозорості діяльності органів влади. Зміцнення взаємодії між державою та активною частиною суспільства не тільки зменшує ризики узурпації влади, але й закладає основи для повоєнної реконструкції демократичних інституцій.

Варто зазначити, що повоєнний етап розвитку правової держави потребуватиме впровадження механізмів перехідного правосуддя. Наявність таких механізмів, в першу чергу, забезпечить справедливість і прозорість у розгляді воєнних злочинів, відновлення справедливості відносно жертв широкомасштабних та систематичних порушень прав людини [9] та формування суспільної довіри до державних інституцій. Важливими завданнями у цьому контексті є створення незалежних слідчих органів, спеціалізованих судових інстанцій, а також розробка програм для реабілітації жертв воєнних злочинів та їх соціального відновлення.

Крім того, постає питання відновлення інфраструктури та правової системи в постраждалих регіонах. Реінтеграція територій, які постраждали внаслідок бойових дій, має ґрунтуватися на комплексних програмах відновлення місцевої інфраструктури та правової системи. Це включає не лише фізичну відбудову судових установ, але й впровадження спрощених процедур для розгляду справ, пов'язаних із захистом прав постраждалих громадян. Важливим аспектом є налагодження комунікації між державою та населенням у цих регіонах, що сприятиме зміцненню довіри до державних інституцій.

У короткостроковій перспективі необхідно посилювати масштабну модернізацію судів, включно з їх цифровізацією (розвитком організаційно-технічної системи, що забезпечує функціонування електронного судочинства в Україні – Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи), забезпеченням незалежності судової гілки влади та впровадженням антикорупційних заходів у судовій сфері. Крім того, потрібно забезпечити доступність правосуддя для населення, зокрема, через впровадження та забезпечення належного функціонування онлайн-платформ для подачі позовних заяв та поширення безоплатної правової допомоги.

Також, під час повоєнного періоду значною проблемою може стати поляризація суспільства, що виникла через воєнні дії та їх наслідки. Наприклад, зміна соціального статусу тих, хто воював на фронті, перебував на державних посадах чи на промислових підприємствах, може відбутися швидше, ніж у звичайних умовах. Для її подолання необхідно зосередитися на зміцненні громадянського суспільства, а також налагодженні діалогу між різними соціальними групами. Ефективною, у цьому випадку, може стати підтримка інститутів медіації, які сприятимуть мирному вирішенню конфліктів та забезпеченню соціальної згуртованості.

У перспективі важливою складовою також стане інтеграція міжнародного досвіду в процес реформування правової держави. Співпраця з міжнародними організаціями та інституціями не лише сприятиме адаптації найкращих практик, але й допоможе зміцнити міжнародну підтримку України як держави, що прагне відповідати стандартам правової держави навіть у складних обставинах.

Висновки. Таким чином, для повоєнного відновлення правової держави в Україні необхідно реалізувати чіткі шляхи, що включають створення механізмів перехідного правосуддя, відновлення інфраструктури та правової системи в постраждалих регіонах, боротьбу з корупцією, зміцнення громадянського суспільства, а також інтеграцію міжнародного досвіду. Усі ці елементи сприятимуть стабільному розвитку та відновленню правової держави в повоєнний період.

Бібліографічний список:

1. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19–23.
2. Бринцев В. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія. Х. : Право, 2010. 464 с.

3. Бойко В. Сутність правової держави в аспекті засад правосуддя в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2023. №3. С. 16-18.
4. Касинюк Л.А., Мельник Е.А. Правова держава та проблеми становлення її в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №6. С. 28-32.
5. Левчук В. Поняття та ознаки правової держави. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2019. С. 121-123.
6. Downes A. B. 2006. Desperate Times, Desperate Measures: The Causes of Civilian Victimization in War. *International Security* 30 (Spring): 152–95.
7. Posner E. A. 2003. A Theory of the Laws of War. *University of Chicago Law Review* 70 (1): 297–317.
8. Доля Л. М. Обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина під час воєнного стану. *Збірник тез круглого столу, присвяченого 70-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини* (м. Київ, 14 груд. 2018 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2018. 190 с.
9. Кориневич А., Короткий Т. Перехідне правосуддя для України: per aspera ad astra. *Право України*. 2020. № 12. С. 129.

References:

1. Vovk P. (2020). Pravova derzhava: vitchyzniani naukovy pidkhody do zmistu poniattia. *Yurydychnyi visnyk*. № 1. S. 19–23.
2. Bryntsev V. (2010). Standarty pravovoi derzhavy: vtilennia u natsionalnu model orhanizatsiinoho zabezpechennia sudovoi vlady : monohrafiia. Kh. : Pravo, 464 s.
3. Boiko V. (2023). Sutnist pravovoi derzhavy v aspekti zasad pravosuddia v Ukraini. *Juris Europensis Scientia*. №3. S. 16-18.
4. Kasyniuk L.A., Melnyk E.A. (2019). Pravova derzhava ta problemy stanovlennia yii v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. №6. S. 28-32.
5. Levchuk V. (2019). Poniattia ta oznaky pravovoi derzhavy. Pravoohoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy. Kharkiv, S. 121-123.
6. Downes A. B. (2006). Desperate Times, Desperate Measures: The Causes of Civilian Victimization in War. *International Security* 30 (Spring): 152–95.
7. Posner E. A. (2003). A Theory of the Laws of War. *University of Chicago Law Review* 70 (1): 297–317.
8. Dolia L. M. (2018). Obmezhenia konstytutsiinykh prav i svobod liudyny ta hromadianyna pid chas voiennoho stanu. *Zbirnyk tez kruhloho stolu, prysviachenoho 70-y richnytsi pryiniattia Zahalnoi deklaratsii prav liudyny* (m.Kyiv, 14 hrud. 2018 r.). Kyiv: DNDI MVS Ukrainy, 190 s.
9. Korynevych A., Korotkyi T. (2020). Perekhidne pravosuddia dlia ukrainy: per aspera ad astra. *Pravo Ukrainy*. № 12. S. 129.

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.6

УДК 340.12:342.5

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІВ» В НАУКОВОМУ ВИМІРІ НА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1125-647X>

Наумкіна С. М., д.політ.н., професор ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7682-1518>

Микитей А. О., аспірант ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

У статті представлено теоретичний аналіз поняття «добročесність суддів» в науковому вимірі та судовій практиці. Обґрунтовано актуальність дослідження питання доброчесності судів, яке є важливим і необхідним в будь-який час і будь-де. Перш за все, це пов'язано з забезпеченням верховенства права, справедливості судових рішень та довіри громадськості до судової системи. Особливої уваги проблема потребує в тих країнах, де відмічається нестабільність в функціонуванні судової системи або високий рівень корупції. Обґрунтовано, що чесність та професійна етика суддів перебуває в прямій залежності з рівнем захисту прав громадян, що формує загальну правову культуру в суспільстві. Розглянуто доброчесність суддів в політичному контексті як критично важливий аспект функціонування правової держави, оскільки судді відіграють основну роль у забезпеченні справедливості,